

Tieto myšlienky som napísal v roku 2004 pre antroposofický časopis Setkání - stretnutie

Myšlienky z pracovných stretnutí.

Myšlienka o závere.

Antroposoficky orientované pracovné stretnutia môžu byť zdrojom mnohých duševných skúseností, ktoré by človek prácou osamote nezískal. V skupine je možné získať niečo, čo pramení priamo zo skupiny – z konkrétnej spolupráce konkrétnych ľudí, sústredených na jednom mieste. Každý z nich rozvíja svoje vlastné myslenie, cítenie i konanie a ak sa stretávajú pravidelne dlhší čas, získavajú k sebe istý vnútorný vzťah, ktorý im umožňuje, aby ich duševné pohyby na seba pôsobili jemnejšie, aby si navzájom umožňovali prežívať veci, ktoré by im samotná ich osobná telesnosť prežívať neumožnila.

Takúto skupinovú prácu, či už s textom, alebo nejakými pokusmi, je možné prežívať napríklad v myšlienkovej sfére tak, že jej následkom človek vníma chvíle, v ktorých sa mu skladajú vlákna myšlienok do nových nečakaných celkov, ktoré akoby nebudoval sám, ale do ktorých akoby vnášala svoj príspevok, akoby mu dýchala do myšlienok celá skupina, každý člen jemu vlastným spôsobom.

Tento článok chce byť o jednej takto uvedomenej a rozvitej myšlienke.

Pracovali sme s 9.kapitolou Všeobecnej náuky o človeku, prednáškového cyklu od Rudolfa Steinera, s tou časťou, kde sa hovorí o závere, úsudku a pojme. Je to približne takto: Človek príde do ZOO a vidí v kletke leva. Prvé, čo urobí, je záver: Lev. Nemusí to povedať, ale je mu jasné, že je to lev. Až následne rozvinie o levovi nejaký úsudok a dostane sa k pojmu, napríklad, že lev je zviera. Nuž a Rudolf Steiner tu hovorí, že vytváranie záverov je tá najvedomejšia činnosť človeka.

Rozvíjali sme teda myšlienky o tom, čo tento záver, tá, ako Steiner hovorí, najvedomejšia činnosť človeka, je. Ak navyše ešte hovorí aj to, že v reči vyslovujeme závery neustále.

Jeden z nás, pán C., nám ako možné východisko sprostredkoval myšlienku svojho kolegu, že v závere sme najvedomejší v tom zmysle, že sa v ňom vnárame do hlbokých sfér vedomia, kde sme inokedy nevedomí. Teda že najvedomejší tu značí, že v prežití záveru sme schopní sa dotknúť vyššieho vedomia.

Moje prvé myšlienky išli iným smerom. Bolo to pre mňa o tom, že záver je naša duševná schopnosť zhrnutia vnemov do jednoty. Pri tomto zhrnutí je úplne jasné, čo z toho, čo v závere označujeme, patrí k sebe. Napríklad Lev - v závere „lev“ zhŕňam leva dohromady ako vedomie jednoty obrazu, viem úplne jasne, že hlava patrí k levovi, že chvost patrí k levovi, že drápy patria k levovi atď.

Skúšali sme rôzne myšlienky a prístupy a ako sme to tak preberali, získaval som čoraz viac pocit, že s C. hovoríme v skutočnosti o tom istom. Možno len z dvoch strán. Dochádzalo mi, že vlastne to, čo hovorím ja - že v závere úplne jasne viem, že laba patrí k záveru leva - že to vlastne nemám odkiaľ vedieť z roviny vnemu - že skrátka naozaj musím niekde nevedome/vedome sa spájať s podstatou leva ako takého, s jeho nadzmyslovou podstatou

a len preto som si schopný jasne uvedomovať, že tá labá aj ten chvost, aj hlava s fúzmi naozaj patria dohromady, patria levovi.

A ako tak C. pridával ďalšie uhly pohľadu - že záver sa po nemecky povie Schluss a rusky zakľučenie a že obe tieto slová majú jednak niečo spoločné s koncom, ale hlavne s kľúčom, prišlo mi, že záver je niečo, čo – hoci obsahuje všetko - zjavuje len svoj povrch. Záver zjavuje len povrch, pretože obsah je zamknutý v slove, ktorým sa vyjadruje. Tak je vlastne slovo niečím, čo podstatu zamklo nejakým „kľúčom“ do seba, je len znakom, symbolom, samo nezjavujúcim plnú podstatu. A v duši mi vzišla predstava gule, ktorá ukazuje svoj povrch a skrýva svoje vnútro.

A potom sa mi to celé premenilo – pristúpil mi k tomu časový, historický rozmer. Antroposofické líčenie vývoja človeka uvádza, že v pradávnej minulosti to tak nebolo. Že voľakedy neboli ani slová, ani zvuky, ale človek sa prežíval v bytostnej božej podstate. Vtedy neexistoval úsudok ani záver. Len pojem. Božský pojem, božská súvislosť. Ako šiel vývoj, stále viac a viac sa človeku pojem zahaľoval do svojho prejavu. Spolu s tým začali u človeka vznikať zvuky, hlásky, ako prejav pojmu, duševná schránka ducha. Človek vyjadroval ducha svojím hlasom a postupne z toho vznikala reč a slová. Vtedy ešte človek mal za slovami duchovné skutočnosti, pojmy, ale tie sa pomaly strácali. Slovo strácalo pre ľudí stále viac svoj obsah. V ôsmom storočí ľudia stratili v nominalizme vedomie reálneho obsahu za slovami. Zostala nám už len vonkajšia schránka slov, hoci vieme, že má aj obsah. Ale obsah sa nám stále viac stráca.

Už azda len zotrvačnosťou z predchádzajúceho bytia tušíme obsah za slovami, ponárame sa do tohto ich nadmyslového obsahu.

Tak sme ako ľudstvo prešli etapou, kedy sa z pojmu stal záver. Keď hovoríme, neustále vyslovujeme závery. Preto vlastne bežne ani nemyslíme. K mysleniu by sme potrebovali vedome prežívané pojmy. Čo najhlbšie pojmy.

Ale k pojmom sa môžeme opäť dopracovať. Ľudia pred Kristom to nepotrebovali, mali pojem ešte spojený so slovom. My sme v nebezpečí, že pojem stratíme úplne.

A tak stojíme v našej dobe pred novou úlohou: musíme vyjsť zo záveru a dopracovať sa k pojmu. Máme prejsť opačnou cestou naspäť k východisku. Sme tak zorganizovaní, že sme toho schopní. Máme slovnú zásobu - reč záverov – a bola nám daná schopnosť myslenia, ktorým môžeme tieto závery poodomykať, otvoriť a tak v ich duši chovať, naplnené pojmi. K tomu nás môže viesť úsudok.

Museli sme sa raz oddeliť od božského sveta - naša reč sa musela stať navonok nezávislou od božskej pojmovej jednoty. Aby sme prijali slobodné Ja. Teraz môžeme z Ja naplniť slová božským obsahom - urobiť zo záverov obsahné pojmy. Tak postupne zmiznú slová v dnešnej podobe - mŕtve schránky. A tak sa človek stane v budúcnosti schopným vládnuť slovom ako bytostnosťou naplneným pojmom.

Slová, reč, sú vyššou bytostnosťou, než spomienka. Keď používame slová, závery, pozdvihujeme sa vyššie (C. povedal "hlbšie", čo je to isté), než keď vnímame obrazy. Preto naozaj som mohol dôjsť k presvedčeniu, že to, čo hovoril C., je z v skutočnosti to isté, čo som hovoril ja. Len moja prvá myšlienka bola skôr o prejave, než podstate, C. hovoril o podstate.

Tak mi teda bolo na tomto pracovnom stretnutí umožnené prežiť okrem iného i túto nevšednú myšlienku.

A keďže myšlienky samé umožňujú mnohé rozvitie, je túto možné rozvinúť napríklad i do tejto podoby:

Kto sa pozerá do sveta okolo seba, musí vidieť, ako slová medzi ľuďmi postupne strácajú svoj naozajstný obsah. Spojenia "strašne krásne", "hrozne dobré", ďalej nadávky, ktorými sa ľudia častujú - úplne bez uvedomovania si, čo vlastne vyslovujú z úst - to máme na dennom poriadku. Deti sú dnes už dokonca presvedčené, že ich nadávky nie sú nadávkami, že NIČ neznamenajú, že "to je normálne" - prežívajú ich ako zvukomalebné citoslovčia. Naši predkovia ešte veľmi dobre vedeli, prečo niekoho označujú somárom alebo volom. Zo živej skúsenosti poznali, čo je somár, čo je vôl – a tak nadávky vlastne neboli nadávkami, ale prirovnaniami. Toto uvedomenie dnes už takmer neexistuje.

Bolo by zaujímavé si domyslieť, kam to dôjde časom, ak naše slová nezískajú spojenie k obsahu, k hlbšiemu pojmu. Odpadneme našou rečou od života, budeme hovoriť to, čo nebude mať obsah a nakoniec úplne prestaneme používať niektoré slová. Odumrie časť našej slovnej zásoby, časť nášho napojenia na duchovný svet nášho pôvodu. Staneme sa prirodzeným spôsobom hlúpymi - lebo sa už vôbec nebudeme môcť napojiť na svet okolo nás - nebudeme mať preň cit, slová ani pojmy. Vybudujeme si oklieštený svet toho, čo ešte budeme môcť chápať našimi plytkými slovami. Ale keďže podľa Rudolfa Steinera budeme dostávať časom stále viac kozmických síl k použitiu - použijú ich za nás iní - tí, ktorým budeme môcť takýmto spôsobom vlastnej neochoty práce v hlbších rovinách spoznávania svojej bytosti, slúžiť pre ich vlastné účely... Je to na nás.